

میزان سرمایه‌ی اجتماعی زنان شهر بروجن^۱ و عوامل اجتماعی تأثیرگذار بر آن

حسینعلی قجری، استادیار گروه علوم اجتماعی دانشگاه پیام نور مرکز بروجن*
اعظم علیخانی فرادنبه، دانشجوی کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد واحد دهقان

چکیده

سطور حاضر، با توجه به اهمیت سرمایه‌ی اجتماعی زنان برای جامعه، برای مطالعه‌ی این سرمایه و عوامل تأثیرگذار بر آن به نگارش درآمده است. چهارچوب نظری این مقاله، تلفیقی از نظرات رابرت پاتنام، جیمز کلنن، پیر بوردیو و فمینیسم رادیکال است که از این نظریات، هشت فرضیه‌ی در پاسخ به پرسش‌های اصلی تحقیق استخراج گردید. این فرضیه‌ها با استفاده از روش پیمایشی آزمون شدند. در راستای این روش، پس از تعریف عملیاتی متغیرها، از پرسشنامه استفاده شد که آلفای کرونباخ آن برابر با ۰/۸۹ بود و سپس با استفاده از فرمول کوکران حجم نمونه ۳۷۶ نفر برآورد شد و پس از آن، پرسشنامه‌ها توزیع و سپس جمع‌آوری، پردازش و تحلیل شدند. داده‌های به‌دست آمده با استفاده از آماره‌های توصیفی و تحلیل رگرسیون دو متغیره و سپس چند متغیره تحلیل شدند. اهم نتایج حاصل از تحلیل توصیفی و رگرسیون دو متغیره عبارتند از: میزان سرمایه‌ی اجتماعی زنان در حد متوسط؛ یعنی ۴۰/۵٪ از کل (۸۴) است. متغیرهای سرمایه‌ی اجتماعی خانواده با بتای ۰/۷۵، سرمایه‌ی اجتماعی خویشاوندان با بتای ۰/۶۵، دینداری با بتای ۰/۲۰۸، سنت‌گرایی با بتای ۰/۲۲، غرب‌گرایی با بتای ۰/۱۳- و مردسالاری با بتای ۰/۱۱۵- بر میزان سرمایه‌ی اجتماعی زنان شهر بروجن دارای تأثیر معناداری است. براساس تحلیل چند متغیره، دو متغیر دیگر؛ یعنی طبقه‌ی اجتماعی و مهاجرت نیز دارای تأثیر معناداری بر متغیر وابسته هستند و متغیرهای غرب‌گرایی و سنت‌گرایی - بر خلاف تحلیل دو متغیره- به دلیل تأثیرات برآیندی دارای اثر معناداری بر متغیر وابسته نیستند. **واژه‌های کلیدی:** سرمایه‌ی اجتماعی، زنان شهر بروجن، دینداری، طبقه‌ی اجتماعی، سنت‌گرایی، گرایش به فرهنگ غرب و مهاجرت

^۱ یکی از شهرهای استان چهارمحال و بختیاری است.

* نویسنده‌ی مسؤول: ۰۹۱۲۸۰۸۵۰۸۶

مقدمه و بیان مسأله

یکی از وظایف جامعه‌شناسی، تحلیل کنش‌ها و روابط متقابل اجتماعی و مطالعه‌ی شرایط و عوامل تأثیرگذار بر این کنش‌ها و روابط متقابل و پیامد آنها است. سرمایه‌ی اجتماعی یکی از پدیده‌هایی است که زمینه‌ی بروز و ظهور آن، روابط متقابل اجتماعی و ارتباطات میان‌افرد و شبکه‌های اجتماعی و هنجارهای متقابل و اعتماد است که در ساختارهای اجتماعی ریشه دارد و به عبارت دیگر، یکی از پیامدهای کنش‌ها و روابط متقابل اجتماعی است. سرمایه‌ی اجتماعی از حدود سه دهه‌ی پیش به طور رسمی در حوزه‌ی مطالعات دانشگاهی و به طور خاص، جامعه‌شناسی وارد و تحقیقات بسیاری در خصوص آن انجام شده است. از جمله‌ی این تحقیقات، می‌توان به تحقیقات جیمز کلمن^۱ رابرت پاتنام^۲ و بوردیو اشاره کرد. با مطالعات خود نشان داد که سرمایه‌ی اجتماعی صرفاً ویژه‌ی قدرتمندان نیست، بلکه تهی‌دستان و حاشیه‌نشینان هم دارای سرمایه‌ی اجتماعی هستند. رابرت پاتنام یا تحقیقی که در ایتالیا برای دلایل بررسی عدم کارآمدی دولت در ناحیه‌ی جنوب نسبت به شمال انجام داد، به این نکته‌ی مهم دست یافت که مهمترین دلیل این عدم کارآمدی، ضعف شدید سرمایه‌ی اجتماعی در این ناحیه است. بوردیو، با تحقیقات خود در خصوص سرمایه‌ی اجتماعی به این نکته دست یافت که سرمایه‌ی اجتماعی همانند دیگر اشکال سرمایه، وسیله‌ای در دست نخبگان و ثروتمندان جامعه، برای بازتولید نابرابری است. تحقیقات بسیاری نیز در ایران بر مبنای کار و دیدگاه

این نظریه‌پردازان انجام شده است. با مطالعه‌ی این تحقیقات، مشخص می‌شود که جای تحقیق مستقل و جامعی در خصوص عوامل اجتماعی تأثیرگذار بر سرمایه‌ی اجتماعی زنان، به عنوان بخش عظیمی از جامعه و نیرویی تأثیرگذار بر توسعه، خالی است. این در حالی است که زنان با تخصیص نیمی از منابع انسانی به خود، بستری مطلوب برای تولید منابع اقتصادی و سرمایه‌ی اجتماعی هستند. اگر زیر ساخت سرمایه‌ی اجتماعی را انواع اعتماد، مشارکت و هنجارها بدانیم، زنان با بهره‌گیری از فرصت‌ها و تولید فرصت‌های اجتماعی در کانون این زیر ساخت جای دارند.

بنابراین، با توجه به اهمیت سرمایه‌ی اجتماعی زنان و کمبود مطالعات منظم و روشمند در این زمینه، این مقاله می‌کوشد با استفاده از نظریه‌های جامعه‌شناختی مختلف، میزان سرمایه‌ی اجتماعی زنان شهر بروجن (۱) - به عنوان یک مورد تحقیقی - و همچنین، عوامل و متغیرهای اجتماعی تأثیرگذار بر آن را مورد مذاقه و مطالعه قرار دهد.

سؤال‌های تحقیق

با توجه به مطالب مطرح شده در بیان مسأله، این مقاله می‌کوشد تا در راستای هدف مطروحه، به پرسش‌های زیر پاسخ دهد:

- ۱- میزان سرمایه‌ی اجتماعی زنان در شهر بروجن چقدر است؟
- ۲- عوامل اجتماعی مؤثر بر سرمایه‌ی اجتماعی زنان کدامند؟

¹ James coleman

² Robert putnam

پیشینه‌ی تحقیق

پیرامون سرمایه‌ی اجتماعی تحقیقات بسیاری صورت پذیرفته است که با بررسی پیشینه‌ی تحقیق می‌بینیم تحقیقی دقیقاً با همین عنوان انجام نشده است، ولی تحقیقات مشابهی صورت انجام شده است که مهمترین آنها که قرابت بیشتری با مقاله دارند، عبارتند از:

۱- تحقیقی با عنوان «سرمایه‌ی اجتماعی و عوامل مؤثر بر شکل‌گیری آن در شهر تهران» توسط ناطق‌پور و فیروزآبادی (۱۳۸۴) با هدف شناسایی عوامل مؤثر بر سرمایه‌ی اجتماعی انجام شده است که اهم نتایج آن عبارتند از این‌که تعهد دینی (با مقدار بتای ۰/۲۹۶)، تحصیلات (با مقدار بتای ۰/۲۵۳) و مشارکت رسمی یکی از اعضای خانواده (با مقدار بتای ۰/۲۴۲) و غیر مهاجر بودن (با مقدار بتای ۰/۵۸) از جمله متغیرهایی هستند که به ترتیب بیشترین تأثیر را بر سرمایه‌ی اجتماعی دارند و همچنین، دارای همبستگی مستقیم و معناداری با سرمایه‌ی اجتماعی هستند.

۲- تحقیق دیگری با عنوان «تحلیلی جامعه‌شناختی بر نقش خانواده در میزان برخورداری از سرمایه‌ی اجتماعی» توسط قاسمی و کاظمی (۱۳۸۸) با هدف تعیین چگونگی تأثیر خانواده بر سرمایه‌ی اجتماعی انجام شده است. به منظور دستیابی به این هدف، از بین عوامل و متغیرهای گوناگونی که در خانواده بر سرمایه‌ی اجتماعی تأثیر گذار بوده است، متغیرهای خانواده‌ی دموکراتیک، خانواده‌ی استبدادی، سرمایه‌ی انسانی خانواده، و میزان وقت صرف شده برای فرزندان به عنوان متغیرهای مستقل انتخاب شده است. جامعه‌ی آماری پژوهش، دانش‌آموزان دبیرستان‌های نواحی پنجگانه شهر اصفهان در سال

۱۳۸۷ بوده‌اند که نتایج تحقیق نشان می‌دهد در حدود ۰/۳۴ از واریانس متغیر سرمایه‌ی اجتماعی توسط متغیرهای مستقل موجود در تحقیق تبیین می‌گردد و همچنین، خانواده‌ی دموکراتیک و سپس میزان وقتی که والدین برای فرزندان خود صرف می‌کنند و پس از آن خانواده‌ی استبدادی و در پایان سرمایه‌ی انسانی خانواده بیشترین تأثیر را بر متغیر سرمایه‌ی اجتماعی دارند.

۳- رابرت پاتنام کتاب بولینگ تنها^۱ (۱۹۹۵) را با هدف نمایاندن کاهش سرمایه‌ی اجتماعی در جامعه‌ی آمریکا نوشته است، و در آن به جنسیت به طور خاص به عنوان عاملی در ایجاد و نزول سرمایه‌ی اجتماعی توجه می‌کند و معتقد است که زنان در مکالمات و فعالیت‌های غیررسمی و انعطاف‌پذیر، مشارکت می‌کنند و بر این نکته تأکید می‌ورزد که مردان تسهیلگرانی هستند که باعث اتّفاق افتادن پدیده‌ها در اجتماع می‌شوند، در حالی که پیوندهای اجتماعی غیررسمی بیشتر در بین زنان رایج است. در انتها، پاتنام نتیجه‌گیری می‌کند که زنان سرمایه‌داران اجتماعی مشتاق‌تری نسبت به مردان هستند.

۴- تحقیق دیگری با عنوان عوامل تعیین‌کننده‌ی سرمایه‌ی اجتماعی توسط استوان و هیوز^۲ (۲۰۰۲) انجام شده است. این تحقیق به صورت پیمایشی از ۱۵۰۰ خانوار استرالیایی صورت گرفته و پنج ویژگی را که هر کدام به ابعاد فرعی‌تری تقسیم می‌شوند، به عنوان عوامل تعیین‌کننده‌ی سرمایه‌ی اجتماعی یافته است. این ویژگی‌ها عبارتند از "ویژگی‌های شخصی (سن، جنس، سلامت) و ویژگی‌های

¹ Bowling Alone

² Stton & Hughes

اجتماعی و در واقع، ایده‌ی مرکزی نظریه‌های putnam&Goss, 2002: سرمایه‌ی اجتماعی است (6). از نظر وی، اعتماد و ارتباط متقابل اعضا در شبکه، منابعی هستند که در کنش‌های اعضای جامعه موجود است. وی سرمایه‌ی اجتماعی را وسیله‌ای برای رسیدن به توسعه‌ی سیاسی و اجتماعی در نظام‌های مختلف سیاسی می‌داند. تأکید عمده‌ی وی بر مفهوم اعتماد بود و به زعم وی؛ همین عامل بود که می‌توانست با جلب اعتماد میان مردم و دولتمردان و نخبگان سیاسی، موجب توسعه‌ی سیاسی شود. بنابراین؛ اعتماد منبع با ارزشی است که اگر حکومتی به میزان زیادی آن را دارا باشد؛ به همان اندازه رشد سیاسی و توسعه‌ی اجتماعی نیز بیشتر خواهد بود. پاتنام، معتقد است که در جوامع مدنی، سازمان‌هایی، از قبیل اتحادیه‌ها، کلیساها و گروه‌های اجتماعی، از طریق پیوند بین شکاف‌های اجتماعی تفرقه‌انداز، مانند متحد ساختن مردم دارای ارزش‌ها و نگرش‌های متفاوت و بهبود بخشیدن خلق و خوی‌های قلبی؛ همانند بردباری و رابطه‌ی متقابل و همچنین، از طریق مشارکت در ایجاد زیر بنای اجتماعی استوار؛ در ایجاد سرمایه‌ی اجتماعی ایفای نقش می‌کنند (ربانی و گنجی، ۱۳۸۷: ۴۶).

پاتنام، شبکه‌ها را خاستگاه اعتماد و هنجارهای همیاری می‌داند. "ساخت شبکه" و "فشرده‌گی شبکه" - افزایش انجمن‌ها و امکان عضویت متداخل - دو معیار مهم در بررسی نقش شبکه‌هاست. "هنجارهای همیاری" مؤلفه‌ی دوم سرمایه‌ی اجتماعی است. پاتنام همیاری تعمیم یافته را ملاک سرمایه‌ی اجتماعی و مولدترین جزء آن می‌داند. وی، دو نوع هنجار همیاری را از هم تفکیک می‌کند: هنجارهای همیاری متوازن و هنجارهای همیاری

خانوادگی (وضعیت روابط، وضعیت تاهل، وجود فرزندان) منابع توانایی‌ها (آموزش، انتقال، مالکیت منزل) ویژگی‌های حوزه (شهری/روستا، سطح وضعیت اقتصادی/اجتماعی، وجود شبکه در حوزه‌ی محلی و امنیت حوزه‌ی محلی) گرایش‌ها و ارزش‌ها (تساهل، تنوع و اهداف مشترک).

چارچوب نظری

چارچوب نظری این تحقیق، تلفیقی از نظریات فوکویاما، کلمن و بوردیو و همچنین، دیدگاه فمینیسم رادیکال، با تأکید بر شناسایی عوامل اجتماعی است. برای تعریف و مشخص کردن ابعاد و مؤلفه‌های سرمایه‌ی اجتماعی زنان از نظریه‌ی پاتنام استفاده شده است و برای شناسایی عوامل اجتماعی مؤثر بر سرمایه‌ی اجتماعی زنان، از دیدگاه کلمن، پاتنام، پیر بوردیو^۱، فرانسیس فوکویاما^۲ و فمینیسم رادیکال استفاده شده است، که در ذیل نظرهای آنها با تأکید بر عوامل اجتماعی مؤثر بر سرمایه‌ی اجتماعی به صورت مختصر مرور می‌شود.

رابرت پاتنام: نخستین کار پاتنام درباره‌ی سرمایه‌ی اجتماعی، به مطالعه‌ی او درباره‌ی حکومت منطقه‌ای در ایتالیا اختصاص داشت، او مفهوم سرمایه‌ی اجتماعی را برای روشن شدن تفاوت‌های تعهد مدنی به کار گرفت. اما پاتنام کار خود را در کتاب بولینگ تنها بسط و گسترش داد (فیلد، ۱۳۸۶: ۵۴). پاتنام در این کتاب سرمایه‌ی اجتماعی را سه مؤلفه‌ی شبکه‌ی روابط، همیاری و اعتماد تعریف می‌کند. به نظر پاتنام "روابط اجتماعی" و تعاملات افراد با یکدیگر بنیادی‌ترین جزء سرمایه‌ی

¹ Pierre Bourdieu

² Francis Fukuyama

اجتماعی، تعاون و همکاری سطح بالا، مشارکت رسمی و داوطلبانه برخوردار باشند، زیرا این ویژگی‌ها سرمایه‌ی اجتماعی را تولید می‌کند (Putnam, 2000: 72).

با بررسی دیدگاه پاتنام می‌توان دریافت که متغیرهای اجتماعی تأثیرگذار بر سرمایه‌ی اجتماعی در نزد او عبارتند از: "مهاجرت" و "طبقه‌ی اجتماعی".

جیمز کلمن: یکی دیگر از نظریه‌پردازان بنام سرمایه‌ی اجتماعی، جیمز کلمن است. جایگاه سرمایه‌ی اجتماعی در کار کلمن، در تلاش گسترده‌تر وی در "بنیادهای نظم اجتماعی" قرار دارد که به طور آشکار در آخرین مطالعات وی با عنوان بنیادهای نظم اجتماعی دیده می‌شود (فیلد، ۱۳۸۶: ۳۹). به اعتقاد کلمن، سرمایه‌ی اجتماعی، بخشی از ساختار اجتماعی است که به کنشگر اجازه می‌دهد با استفاده از آن به منافع خود دست یابد. کلمن، به جای تعریف سرمایه‌ی اجتماعی بر حسب ماهیت و محتوای آن به کارکرد آن توجه دارد. از نظر او، سرمایه‌ی اجتماعی شیء واحدی نیست بلکه ترکیبی از هستی‌های متفاوتی است که دارای دو خصوصیت مشترک هستند: همگی دارای وجهی از یک ساختار اجتماعی هستند و همگی کنش‌های خاصی از افراد داخل ساختار را تسهیل می‌کنند. کلمن، در مطالعه‌ی سرمایه‌ی اجتماعی هر سه سطح فرد، گروه و جامعه را مورد توجه قرار داده است و دیدگاه وی از سرمایه‌ی اجتماعی شامل هر دو بعد ساختاری و شناختی می‌شود (کلمن، ۱۳۷۷). در دیدگاه کلمن، سرمایه‌ی اجتماعی شامل شکل‌های زیر است: ۱- تعهدات و انتظارات؛ ۲- ظرفیت بالقوه‌ی اطلاعات؛ ۳- هنجارها و ضمانت‌های اجرایی

تعمیم یافته. در همیاری متوازن، مبادله‌ی همزمان چیزهایی با ارزش برابر صورت می‌گیرد؛ ولی در همیاری تعمیم یافته رابطه‌ی تبادلی مداومی در جریان است که در همه حال یک طرفه و غیر متوازن است، اما انتظارات متقابلی، مبنی بر اینکه سودی که اکنون اعطا شده، باید در آینده بازپرداخت شود، ایجاد می‌کند (پاتنام، ۱۳۸۴: ۲۹۲). پاتنام در مطالعات خود دو نوع سرمایه‌ی اجتماعی درون‌گروهی^۱ و برون‌گروهی^۲ را از هم تفکیک نموده و معتقد است اگر چه سرمایه‌ی درون‌گروهی در گروه‌های مختلف قومی، سنی، طبقاتی و ... ممکن است باعث شکل‌گیری خودهای انحصاری و تنگ‌نظرانه شود، اما سرمایه‌ی اجتماعی بین‌گروهی باعث اتصال افراد غیر مشابه از بخش‌های گوناگون جامعه با هویت‌های باز و خالی از تعصب به یک‌دیگر می‌گردد و اگر چه این دو نوع سرمایه بسیار مهم هستند، اما جایگزین نبوده، در جامعه از هم جدا نیستند (فیروزآبادی، ۱۳۸۴: ۱۵۷).

به نظر پاتنام سرمایه‌ی اجتماعی در گروه‌های مدنی و دینی، پیوندهای خانوادگی، شبکه‌های اجتماعی غیررسمی، دوستان و هنجارهای اعتماد و عمل متقابل در بین شبکه‌ها، منابع اصلی سرمایه‌ی اجتماعی هستند (Narayan & Woolcock & Grootaert & ..., 2004: 3). پاتنام، معتقد است: کشورها، جوامع و گروه‌هایی که دارای شبکه‌های غنی و گسترده‌ای از انجمن‌های مدنی، مانند سازمان‌های بشردوستانه، گروه‌های زیست - محیطی، باشگاه‌های ورزشی و ... هستند، باید از صفاتی مانند: اعتماد اجتماعی، تعهد و تحمل

¹ Bonding Social Capital

² Bridging Social Capital

مؤثر؛ ۴- روابط اقتدار؛ ۵- سازمان‌های اجتماعی انطباق‌پذیر؛ ۶- سازمان‌های تعمدی (کلمن، ۱۳۷۷).

کلمن بر این باور بود که انواع خاصی از ساختارهای اجتماعی بیش از سایرین انتخاب کنش‌های افراد را تسهیل می‌کنند. او خانواده را به عنوان کلاف قدیمی سرمایه‌ی اجتماعی تصوّر می‌کند. از نظر او شبکه‌ی خویشاوندان به طور عام و خانواده به طور خاص نشان‌دهنده‌ی یک پایه‌ی مهم جامعه برای سرمایه‌ی اجتماعی هستند، همچنین، سازمان‌های مذهبی را از اندک سازمان‌های باقی‌مانده‌ی جامعه می‌داند که در آنها سرمایه‌ی اجتماعی افراد بالغ اجتماع، برای کودکان و نوجوانان هم قابل استفاده است (تاجبخش، ۱۳۸۴: ۸۷).

به طور خلاصه، از دیدگاه کلمن "سرمایه‌ی اجتماعی خانواده"، "سرمایه‌ی اجتماعی خویشاوندان"، و "میزان دینداری" به عنوان متغیرهای اجتماعی مؤثر بر سرمایه‌ی اجتماعی هستند.

پیربوردیو: یکی دیگر از نظریه‌پردازان سرمایه‌ی اجتماعی پیربوردیو است. دیدگاه‌های بوردیو را می‌توان در مکتب جامعه‌شناسی تضاد و ساختارگرا جای داد. بوردیو، بیشتر به بررسی و مطالعه‌ی دوام و پایداری طبقه‌ی اجتماعی و سایر اشکال مستحکم نابرابری گرایش داشت (فیلد، ۱۳۸۶: ۲۹). دیدگاه بوردیو در خصوص سرمایه‌ی اجتماعی را می‌توان در مبحث "فضاهای اجتماعی" پیگیری کرد. بوردیو مفهوم فضای اجتماعی را هم‌پیوند با میدان مطرح می‌کند و از وجود میدان‌های گوناگون در فضای اجتماعی یاد می‌نماید. او معتقد است برای ساختن الگوی فضای اجتماعی، لازم و کافی است که انواع مختلف سرمایه، که چگونگی توزیع آن تعیین‌کننده‌ی

ساختار فضای اجتماعی است، مورد بررسی قرار گیرد (بوردیو، ۱۳۸۱: ۴۷). به طور کلی، از نظر بوردیو، سرمایه منبعی است که در عرصه‌ی خاصی اثر می‌گذارد و به فرد امکان دهد که سودی ویژه از راه مشارکت در رقابت بر سر آن به دست آورد. وی سرمایه را به چند مقوله‌ی گسترده تقسیم می‌کند - اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و نمادی - که هر یک از اینها را نیز می‌توان در پرتو میدان‌های خاص به مقولاتی چون سرمایه‌ی عملی، حرفه‌ای ادبی، دانشگاهی، حقوقی - اقتصادی، فلسفی، سیاسی، اطلاعاتی، و سرمایه‌ی آموزشی تقسیم کرد (فاین، ۱۳۸۵: ۱۰۲). وی سرمایه‌ی اجتماعی را حاصل جمع منابع بالقوه و بالفعل فراهم شده برای فرد و گروه می‌داند. این منابع، برآمده از مالکیت شبکه‌ی باداومی از روابط کم و بیش نهادینه شده‌ای است که از فهم متقابل و سوابق مشترک بین افراد حاصل می‌شود (الوانی و شیروانی، ۱۳۸۵: ۲۴). همچنین او، در تحلیل خود از سرمایه‌ی اجتماعی به تقابل طبقه‌ی اجتماعی با اشکال دیگر نابرابری‌ها تأکید دارد. به نظر وی سرمایه‌ی اجتماعی، سرمایه‌ی منبعث از افتخار و احترام است (محمدی، ۱۳۸۴: ۴۷). همچنین، بوردیو سرمایه‌ی اجتماعی را مترادف با کمیت و کیفیت روابط اجتماعی که در تملک افراد است و نیز شناخت و قضاوت‌های دیگران درباره‌ی منابع در دسترس آنان، می‌داند. سرمایه‌ی اجتماعی مرکب از دو جزء است: ۱- عضویت در گروه و شبکه‌های اجتماعی؛ ۲- شناخت و تصدیقات متقابل (عطار، ۱۳۸۷: ۱۵۸).

بوردیو، در تحلیل خود خانواده و طبقه‌ی اجتماعی را مهمترین عامل مؤثر در میزان سرمایه‌ی اجتماعی می‌داند. طبقات بالای جامعه با داشتن ارتباطات وسیع و امکانات فراوان، این سرمایه را به

یکی از منابع حائز اهمیت سرمایه‌ی اجتماعی در سطح جهان معرفی می‌کند (فوکویاما، ۱۳۷۹: ۲۴). وی معتقد است که سرمایه‌ی اجتماعی معمولاً محصول جانبی، سنت، تجربه‌ی مشترک تاریخی و دیگر عواملی است که از کنترل دولت خارج است. دولت‌ها نقش چندانی در ایجاد بسیاری از اشکال سرمایه‌ی اجتماعی ندارند. آنها ممکن است از طریق دخالت در برخی از رویدادها و مناسبات اجتماعی موجود بین مردم جامعه و از طریق تبلیغ مستمر برخی ارزش‌ها و در دست گرفتن بخشی از بازار، یا فعالیت‌هایی که بهتر است در اختیار بخش خصوصی یا جامعه‌ی مدنی باشد؛ تأثیر منفی بر سرمایه‌ی اجتماعی بگذارند، اما مهمترین حوزه‌ای که دولت‌ها می‌توانند به طور مستقیم بر افزایش سرمایه‌ی اجتماعی تأثیر بگذارند، آموزش و پرورش است؛ زیرا نهادهای آموزشی، صرفاً سرمایه‌ی اجتماعی ایجاد نمی‌کنند، بلکه سرمایه‌ی اجتماعی را در قالب هنجارها و قوانین اجتماعی منتقل می‌کنند. همچنین، دولت‌ها می‌توانند به صورت غیرمستقیم از طریق تأثیرگذاری بر تهیه‌ی مایحتاج عمومی، حقوق مالکیت و امنیت عمومی موجبات رشد اعتماد را در جامعه فراهم سازند. از نظر فوکویاما، به غیر از دولت که نقش محدودی در خلق سرمایه‌ی اجتماعی دارد، دو عامل مذهب و جهانی سازی، اساسی‌ترین منابع سرمایه‌ی اجتماعی هستند. از نظر او، دین مهمترین عنصر در شکل‌گیری فرهنگ ملل بوده که حتی درده‌های اخیر و یا فراتر از آن در سده‌های آینده می‌تواند نقش وحدت بخشی خود را ادامه دهد و در صورتی که به فرقه‌گرایی ختم نشود؛ آثار مثبتی بر جامعه داشته باشد. اما جهانی سازی که هم در برگیرنده‌ی سرمایه است و هم اندیشه‌ها و فرهنگ‌ها،

نسل‌های بعدی منتقل کرده، سعی در بازتولید روابط اجتماعی و موروثی کردن سرمایه‌ی اجتماعی دارند. باز تولید سرمایه‌ی اجتماعی از طریق مبادله صورت نمی‌گیرد، زیرا سرمایه‌ی اجتماعی امری قابل مبادله نیست؛ بلکه از طریق جامعه‌پذیری بازتولید آن صورت می‌گیرد. نظام آموزش نیز از طریق تخصیص آموزش‌های با کیفیت بهتر و بالاتر در فرآیند باز تولید به آنها کمک می‌کند. در این میان، طبقات ضعیف و فقیر جامعه که از روابط محدود و بی‌کیفیتی برخوردارند، توانایی افزایش سرمایه‌ی اجتماعی خود را از دست می‌دهند و به این ترتیب، همواره وضعیت نابرابر طبقات باز تولید می‌شوند (شارع‌پور، ۱۳۸۰).

بنابراین از دیدگاه بوردیو "سرمایه‌ی اجتماعی خانواده"، "دینداری" و "طبقه‌ی اجتماعی"، متغیرهای اجتماعی تأثیرگذار بر سرمایه‌ی اجتماعی هستند. **فوکویاما:** فوکویاما از دیگر صاحب‌نظران "سرمایه‌ی اجتماعی" است. وی اصطلاح سرمایه‌ی اجتماعی را در آثار کلاسیک جین جاکوب (۱۹۶۱) و گلن لوری اقتصاددان و ایوان لایت جامعه‌شناس در دهه‌ی ۱۹۷۰ ریشه‌یابی نموده و معتقد است در دهه‌ی ۱۹۸۰ اصطلاح سرمایه‌ی اجتماعی از سوی کلمن و پاتنام در معنای وسیعتری استفاده شده است. فوکویاما سرمایه‌ی اجتماعی برخی کشورهایی را که از نظر فرهنگی یکسانند، مقایسه می‌کند. هدف فوکویاما پاسخ دادن به این سؤال است که چرا برخی کشورها موفقیت بیشتری نسبت به سایر کشورها دارند؟ او ادعا می‌کند که در این کشورها سطوح بالای قابلیت اجتماعی (سرمایه‌ی اجتماعی) صداقت و اعتماد، افراد را به انجام کارهای مشارکتی و تعاونی مشتاق می‌سازد و زمینه را برای رشد و ترقی فراهم می‌کند. فوکویاما خانواده را به عنوان

پدر سالاری در فرهنگ‌های گوناگون تفاوت‌هایی ایجاد می‌کند (ریتزر، ۱۳۸۱: ۴۸۸).

براین اساس، نظریه‌ی فمینیسم رادیکال، "مردسالاری" را دارای اثر منفی بر سرمایه‌ی اجتماعی زنان می‌داند.

فرضیه‌های تحقیق

در پاسخ به سؤال‌های اصلی تحقیق، فرضیه‌های زیر که برگرفته از دیدگاه‌های کلمن، بوردیو، پاتنام، فوکویاما و فمینیسم رادیکال است، مطرح شده است:

۱. سرمایه‌ی اجتماعی خویشاوندان بر میزان سرمایه‌ی اجتماعی زنان دارای تأثیر معناداری است.
۲. میزان دینداری بر میزان سرمایه‌ی اجتماعی زنان دارای تأثیر معناداری است.
۳. مرد سالاری بر میزان سرمایه‌ی اجتماعی زنان دارای تأثیر معناداری است.
۴. طبقه‌ی اجتماعی بر میزان سرمایه‌ی اجتماعی زنان دارای تأثیر معناداری است.
۵. سرمایه‌ی اجتماعی خانواده بر میزان سرمایه‌ی اجتماعی زنان دارای تأثیر معناداری است.
۶. گرایش به سنت‌گرایی بر میزان سرمایه‌ی اجتماعی زنان دارای تأثیر معناداری است.
۷. گرایش به فرهنگ غرب بر میزان سرمایه‌ی اجتماعی زنان دارای تأثیر معناداری است.
۸. مهاجرت بر میزان سرمایه‌ی اجتماعی زنان دارای تأثیر معناداری است.

مدل تحلیلی

با توجه به مطالب یاد شده، به صورت خلاصه می‌توان چارچوب نظری و فرضیه‌های مقاله‌ی حاضر را در مدل تحلیلی زیر خلاصه نمود:

هر چند برای فرهنگ سنتی خطرناک است، اما اندیشه‌ها، عادات و رفتارهای تازه‌ای را به ارمغان می‌آورد که حاصل به کارگیری استانداردهای تازه از سوی سازمان‌های غیردولتی است که می‌تواند اثر مثبتی بر سرمایه‌ی اجتماعی داشته باشد (فوکویاما، ۱۳۷۹: ۵۲-۵۶).

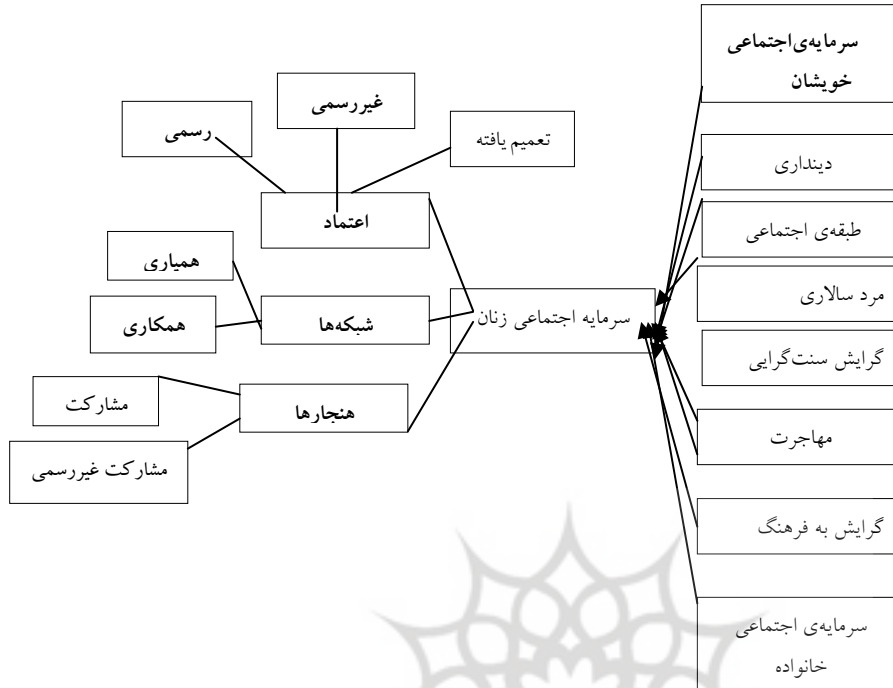
در مجموع، از دیدگاه فوکویاما "سنت‌گرایی"، "سرمایه‌ی اجتماعی خانواده"، "سرمایه‌ی اجتماعی خویشاوندان"، "طبقه‌ی اجتماعی"، "غرب‌گرایی" و "میزان دینداری"، به عنوان متغیرهای اجتماعی مؤثر بر سرمایه‌ی اجتماعی هستند.

فمینیسم رادیکال^۱: فمینیسم معتقد است

که در چارچوب نظام پدر سالاری، مردان، گناه و سرکوبی، خود آزاری و دیگر آزاری، فریب و نیرنگ‌بازی را می‌آفرینند و همین پدیده‌ها نیز به نوبه‌ی خود، مردان و زنان را به انواع دیگر بیدادگری سوق می‌دهد. در کانون این تحلیل، تصویری از پدرسالاری جای دارد که با اعمال خشونت مردان و سازمان‌های تحت تسلط مردان علیه زنان مشخص می‌شود (ریتزر، ۱۳۸۱: ۴۸۸). تصویر زن از دیدگاه فمینیست‌های رادیکال، تصویر زنی است که بر اثر پدر سالاری سلاخی و غرقه به خون شده است. پدرسالاری به عنوان یک صورت اجتماعی تقریباً در سراسر جهان وجود دارد، زیرا مردان می‌توانند بیشترین منابع قدرت مادی و جسمانی را برای اعمال نظارت بر زنان، بسیج کنند. به محض آنکه پدرسالاری عمق می‌گیرد؛ منابع دیگر قدرت - اقتصادی، عقیدتی، حقوقی و عاطفی - را نیز می‌توان برای نگهداشت آن به کار انداخت. شرایط متفاوت اجتماعی به این کارکردها سلسله مراتب متفاوتی می‌بخشد و در الگوی

^۱ Radical Feminism

مدل تحلیلی اولیه‌ی

روش‌شناسی

نوع روش تحقیق مقاله‌ی حاضر، روش پیمایشی^۱ است. روش‌شناسی این مقاله عبارتند از: ۱- طبقه‌ی اجتماعی؛ ۲- میزان دینداری؛ ۳- غرب‌گرایی؛ ۴- سنت‌گرایی؛ ۵- مهاجرت؛ ۶- میزان سرمایه‌ی اجتماعی خویشاوندان؛ و ۸- مردسالاری که به صورت زیر تعریف عملیاتی شده‌اند:

۱- جامعه‌ی آماری تحقیق، شیوه‌ی نمونه‌گیری و حجم نمونه: جامعه‌ی آماری این مقاله، کلیه‌ی زنان بالاتر از ۱۸ سال شهر بروجن هستند که در سرشماری سال ۱۳۸۵ تعداد آنها ۱۸۹۰۱ نفر بوده است. شیوه‌ی نمونه‌گیری تصادفی ساده، با استفاده از شماره‌ی کتورهای آب است (۲). حجم نمونه براساس فرمول کوکران ۳۷۶ نفر می‌باشد.

¹ survey

متغیر	ابعاد	مؤلفه	سؤال‌ها
۱- طبقه‌ی اجتماعی	بالا متوسط پایین	دارایی درآمد شغل	۱- دارایی شما چه میزان است؟ ۲- میزان درآمد ماهیانه‌ی شما چقدر است؟ ۳- شغل شما چیست؟
۲- مهاجرت	تغییر مکان از زادگاه مهاجرت درون شهری	- -	۱- آیا شما از روستا یا از شهر دیگر به این شهر مهاجرت کرده‌اید؟ ۲- آیا تا کنون در شهر مجبور به تغییر مکان محل زندگی خود شده‌اید؟
۳- مرد سالاری	- قدرت خانواده در دست مردان - نقش نداشتن زنان در تصمیم‌گیری	اعتقاد به برتری مردان نسبت به زنان	۱- تا چه میزان قدرت اصلی در خانواده‌ی شما در دست مردان است؟ ۲- جایگاه شما در تصمیم‌گیری در خانواده چه میزان است؟
۴- میزان سنت‌گرایی	اعتقاد به برتری سنت نسبت به آنچه آن را جدید می‌نامند.	-	تا چه میزان به برتری سنت نسبت به آنچه جدید است، اعتقاد دارید؟
۵- دینداری	۱- اعتقادی ۲- مناسکی ۳- پیامدی ۴- فکری ۵- عاطفی	اعتقاد به مقدسات دین ادای مراسم و مناسک دین انجام امور روزمره‌ی خود براساس دستورات دین آشنایی با منابع و متون دستوره‌ای دین احساس نزدیکی به خدا	تا چه میزان به مقدسات دین (قرآن، معاد، معجزه و...) اعتقاد دارید؟ تا چه میزان مراسم و مناسک مختلف دینی (نماز، روزه، قرائت قرآن و...) را به جا می‌آورید؟ تا چه میزان در انجام امور روزمره خود را براساس دستورات دین (توجه به رعایت حق‌الناس امریه معروف...) عمل می‌کنید تا چه میزان با منابع و متون دستوره‌ای دینی (احکام، تفسیر قرآن و...) آشنایی دارید؟ تا چه میزان در کار و زندگی خود احساس نزدیکی به خدا می‌کنید؟
۶- غرب‌گرایی	فرهنگی پژوهشگاه علوم و فرهنگ	اعتقاد به فرهنگ غرب و اقتباس از آن	- تا چه میزان فرهنگ غربی را مطلوب می‌دانید؟
۷- سرمایه‌ی اجتماعی خانواده	- همانند سرمایه‌ی اجتماعی فرد (متغیر وابسته)	- همانند سرمایه‌ی اجتماعی فرد	- همان سؤال‌های سرمایه‌ی اجتماعی فرد با جمله‌بندی مناسب برای سرمایه‌ی اجتماعی خانواده در نظر گرفته شد.
۸- سرمایه‌ی اجتماعی خویشاوندان	- همانند سرمایه‌ی اجتماعی فرد (متغیر وابسته)	- همانند سرمایه‌ی اجتماعی فرد (متغیر وابسته)	- همان سؤال‌های سرمایه‌ی اجتماعی فرد با جمله‌بندی مناسب برای سرمایه‌ی اجتماعی خویشاوندان در نظر گرفته شد.

می‌شوند. ابعاد و مؤلفه‌ها و گویه‌های متغیر وابسته در جدول زیر به صورت عملیاتی تعریف شده‌اند:

در این مقاله سرمایه‌ی اجتماعی متغیر وابسته است. این متغیر شامل دو بعد شناختی و ساختاری است که هرکدام از ابعاد به ابعاد فرعی تقسیم

متغیر وابسته	ابعاد اصلی	ابعاد فرعی (۱)	ابعاد فرعی (۲)	مؤلفه	سؤال‌ها	
سرمایه‌ی اجتماعی	شناختی	اعتماد	اعتماد غیر رسمی	اعتماد به: اعضای خانواده، دوستان، خویشاوندان و ...	تا چه میزان به اعضای خانواده‌ی خود اعتماد دارید؟ - تا چه میزان به همسایه‌های خود اعتماد دارید؟ - تا چه میزان به خویشاوندان خود اعتماد دارید؟ - تا چه میزان به دوستان خود اعتماد دارید؟	
			اعتماد رسمی	اعتماد به: نهادها و سازمان‌ها که منابع جامعه را تأمین می‌کنند،	- چه میزان اخبار صدا و سیما را واقعی و بی‌طرفانه می‌دانید؟ (اعتماد دارید) - چه میزان به عادلانه بودن دادگاه‌ها اعتماد دارید؟ - تا چه میزان شما احتمال می‌دهید، زمانی که به اداره‌ها و نهادهای دولتی برای انجام کاری مراجعه‌ی کنید، کار شما را به موقع انجام دهند؟	
			اعتماد تعمیم یافته	به نظر شما به چه میزان مردم قابل اعتمادند؟	تا چه میزان ظاهر و باطن مردم را یکی می‌دانید؟ تا چه میزان به غریبه‌ها و سایر افرادی که با آنها سایقه‌ی آشنایی ندارید، اعتماد می‌کنید؟	
	هنجارها	همیاری	گذاشتن از وقت و پول خود برای بهبود اوضاع	تا چه میزان حاضر به اختصاص دادن از وقت خود برای بهبود اوضاع هستید؟ تا چه میزان حاضر به اختصاص دادن از پول خود برای بهبود اوضاع هستید؟		
	ساختاری	شبکه‌ها	مشارکت غیر رسمی	همکاری	- وجود سابقه کار مشترک در محل جهت انجام کار	- تا چه میزان شما سابقه‌ی انجام کار مشترک در محل زندگی خود، برای انجام کارها را دارید؟
				مشارکت غیر رسمی	۲- همکاری بامسئولین در صورت تقاضا آنان در جهت کمک به منافع عمومی	- تا چه میزان پرداخت مالیات را از وظایف شهروندی می‌دانید؟ - در صورت تقاضای مسئولان در جهت همکاری و کمک به منافع عمومی، تا چه میزان حاضر به همکاری هستید؟
مشارکت غیر رسمی				محلّه	- تا چه میزان در امور محله‌ی خود (مراسم ترحیم، عروسی و ...) مشارکت می‌کنید؟ - تا چه میزان در فعالیت‌های زیر در سه ماه گذشته مشارکت داشته‌اید؟ داشتن مهمانی در منزل با دوستان به کوه یا پارک و ... رفتن دعوت شدن به مهمانی	
ساختاری	شبکه‌ها	مشارکت رسمی	سیاسی	پایین بالا متوسط	- در کدام یک از فعالیت‌های زیر مشارکت دارید؟ داشتن مقام سیاسی یا اداری جستجوی مقام سیاسی یا اداری عضویت در یک سازمان سیاسی مشارکت در اجتماعات عمومی، تظاهرات و غیره مشارکت در بحث‌های سیاسی غیررسمی اندکی علاقه به سیاست رأی دادن عدم درگیری در سیاست	
			فرهنگی		- تا چه میزان در کارهای فرهنگی (عضو تیم ورزشی، شرکت در همایش‌ها و ...) مشارکت می‌کنید؟	

۳- آزمون مقدماتی، اعتبار و پایایی

پس از تهیه‌ی پرسشنامه، برای دقت و سنجش متغیرهای مورد مطالعه، پرسشنامه در بین ۴۰ نفر از زنان شهر بروجن که نمونه‌ای غیر احتمالی در دسترس بود و از محله‌های مختلف انتخاب شده بودند، توزیع شد. چندین پرسشنامه به صورت مصاحبه (بی سواد بودن یا کم سواد بودن پاسخگو) تکمیل شد، که نامفهوم بودن چند سؤال از نظر نگارشی مشخص شد، که به پیشنهاد متخصصان امر، سؤال‌های روشنتری در پرسشنامه‌ی نهایی جایگزین شد. در مقاله‌ی حاضر، برای سنجش میزان اعتبار

گویه‌های پرسشنامه، پرسشنامه به داوران داده و اعتبار آن تأیید شد. سپس، با استفاده از آلفای کرونباخ به بررسی همبستگی درونی میان گویه‌ها و میزان پایایی پرسشنامه پرداخته و سعی شد برای برخی از گویه‌ها که همبستگی لازم را نداشتند، گویه‌های مناسبتری استفاده و پرسشنامه‌ی نهایی استخراج شود. ضریب پایایی کل پرسشنامه با ۷۷ سؤال برابر با ۰/۸۹ بوده است. میزان آلفای کرونباخ برای آزمون پایایی در جدول زیر منعکس شده است:

متغیر مستقل	تعداد گویه	ضریب پایایی	متغیر وابسته	تعداد گویه	ضریب پایایی
میزان دینداری	۵	۰/۶۲	اعتماد رسمی	۳	۰/۶۸
سرمایه‌ی اجتماعی خانواده	۲۰	۰/۸۲	اعتماد غیر رسمی	۴	۰/۶۹
سرمایه‌ی اجتماعی خویشاوندان	۲۰	۰/۸۰	اعتماد تعمیم یافته	۲	۰/۶۳
مردسالاری	۲	۰/۷۸	هنجارها	۵	۰/۶۱
طبقه‌ی اجتماعی	۴	۰/۵۰	مشارکت غیررسمی	۴	۰/۵۲
فرهنگ غرب	۱	-			
سنت‌ها	۱	-	مشارکت رسمی	۲	۰/۵۰
مهاجرت	۱	-	تعدد شبکه‌ها	۱	-
به طور کلی					
متغیر وابسته	۲۱	۰/۷۵	کل پرسشنامه	۷۷	۰/۸۹۳

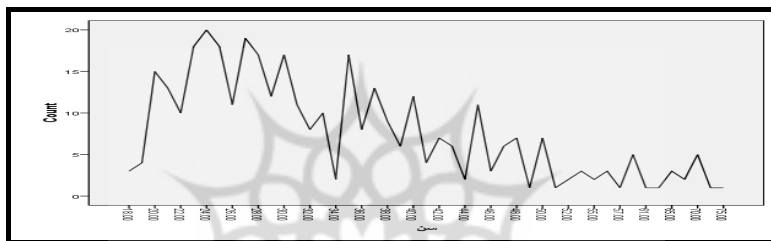
۴- تجزیه و تحلیل داده‌ها

در این قسمت به تجزیه و تحلیل داده‌ها پرداخته می‌شود. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها ابتدا نتایج توصیفی تحقیق ارائه و سپس به آزمون فرضیه‌ها پرداخته می‌شود.

سن: از مجموع ۳۷۶ نفر پاسخگو، ۳۵۸ نفر سن خود را بیان و ۱۸ نفر از بیان آن خودداری نموده‌اند. کمترین سن پاسخگویان ۱۸ سال و بالاترین سن آنها ۷۵ سال و میانگین سنی پاسخگویان حدود ۳۴ سال بوده است. بنابراین، در مجموع ۹۵/۲ درصد به این سؤال پاسخ داده‌اند.

۴-۱- نتایج توصیفی

نمودار ۱-۷- توزیع سنی پاسخ‌گویان

تمام پاسخگویان (۱۰۰ درصد) به این سؤال پاسخ داده‌اند.

وضعیت تأهل: از میان ۳۷۶ نفر پاسخگو، ۲۰ درصد وضعیت خود را مجرد، ۷۵ درصد متأهل، ۰/۵ درصد مطلقه، و ۴ درصد فوت همسر بیان نموده‌اند.

جدول ۱- توزیع فراوانی پاسخ‌گویان براساس وضعیت تأهل

درصد تجمعی	درصد معتبر	درصد	فراوانی
۲۰/۵	۲۰/۵	۲۰/۵	مجرد
۹۵/۵	۷۵	۷۵	متاهل
۹۶	۰/۵	۰/۵	مطلقه
۱۰۰	۴	۴	فوت همسر
-	۱۰۰	۱۰۰	جمع

بوده‌اند. ۰/۵ درصد به این سؤال پاسخ نداده‌اند. بنابراین، ۹۹/۵ درصد به این سؤال پاسخ داده‌اند.

میزان تحصیلات: از میان تمام پاسخگویان، ۷۴ درصد تحصیلات پایین‌تر از فوق دیپلم، ۲۵ درصد لیسانس و فوق لیسانس، ۰/۳ درصد دکترا و بالاتر

جدول ۲- توزیع فراوانی پاسخ‌گویان براساس میزان تحصیلات

درصد تجمعی	درصد معتبر	درصد	فراوانی	
۷۴/۶	۷۴/۶	۷۴/۲	۲۷۹	زیر دیپلم، دیپلم و فوق دیپلم
۹۹/۷	۲۵/۱	۲۵	۹۴	لیسانس و فوق لیسانس
۱۰۰	۰/۳	۰/۳	۱	دکتر
	۱۰۰	۹۹/۵	۳۷۴	جمع پاسخ‌ها
		۰/۵	۲	بی‌پاسخ
		۱۰۰	۳۷۶	کل

یافته بسیار پایین است. مؤلفه‌ی دیگر سرمایه‌ی اجتماعی مشارکت است که در بعد مشارکت غیررسمی، میزان آن از متوسط بالاتر است، اما در بعد مشارکت رسمی همانند اعتماد تعمیم یافته مقدار آن پایین است. در جدول زیر میزان سرمایه‌ی اجتماعی زنان با ابعاد آن مشخص شده است. میزان سرمایه‌ی اجتماعی زنان در جدول و نمودار زیر انعکاس یافته است:

میزان سرمایه‌ی اجتماعی زنان: میزان سرمایه‌ی اجتماعی زنان با توجه به نتایج به دست آمده در حد متوسطی قرار دارد که میزان ۴۷ درصد است. از میان مؤلفه‌های سرمایه‌ی اجتماعی، هنجارها با دو بعد همیاری و همکاری، بیشترین مقدار از سرمایه‌ی اجتماعی زنان را تشکیل می‌دهند. اعتماد، یکی دیگر از مؤلفه‌های سرمایه‌ی اجتماعی است که ۴۶ درصد و در حد متوسطی است. میزان اعتماد غیررسمی کمی بیشتر از اعتماد رسمی است، ولی میزان اعتماد تعمیم

جدول ۳- میزان سرمایه‌ی اجتماعی زنان شهر بروجن

متغیر	مشاهدات معتبر	خطا	میانگین	درصد
اعتماد غیر رسمی	۳۶۲	۱۴	۹/۴ (۰-۱۶)	۴۷
اعتماد رسمی	۳۶۵	۱۱	۵/۴ (۰-۱۲)	۴۵
اعتماد تعمیم یافته	۳۷۰	۶	۱/۷ (۰-۸)	۲۱
اعتماد	۳۵۰	۲۶	۱۶/۶ (۰-۳۶)	۴۶
همیاری	۳۷۶	۹	۴/۶ (۰-۸)	۵۷
همکاری	۳۶۳	۱۳	۶/۸ (۰-۱۲)	۵۶
هنجارها	۳۵۵	۲۱	۱۱/۵ (۰-۲۰)	۵۷/۵
مشارکت رسمی	۳۶۲	۱۴	۸/۵ (۰-۱۶)	۵۳/۱۲
مشارکت غیر رسمی	۳۶۶	۱۰	۳/۸۶ (۰-۱۱)	۳۵
مشارکت	۳۵۵	۲۱	۱۲/۳۴ (۰-۲۷)	۴۵
سرمایه‌ی اجتماعی	۳۱۹	۵۷	۴۰/۵ (۰-۸۴)	۴۷

۴-۲- آزمون فرضیه‌ها

پس از ذکر میزان سرمایه‌ی اجتماعی زنان، در این بخش از مقاله، فرضیه‌ها، آزمون می‌شوند. برای این منظور، در تمام فرضیه‌ها از رگرسیون دو متغیره کمک گرفته شده است.

فرضیه‌ی نخست: سرمایه‌ی اجتماعی خانواده بر میزان سرمایه‌ی اجتماعی زنان دارای تأثیر معناداری است.

براساس نتایج حاصل از تحلیل رگرسیون که در ذیل آمده است، سطح معناداری ($\text{sig}=0/000$) است که کمتر از $0/01$ است، بنابراین فرضیه‌ی یاد شده تأیید

می‌شود، و می‌توان نتایج حاصل از نمونه را با اطمینان 99% به جامعه‌ی آماری تعمیم داد. همچنین، در جدول زیر مقدار R^2 ، برابر با $0/56$ است که نشان می‌دهد، 56% درصد تغییرات سرمایه‌ی اجتماعی به سرمایه‌ی اجتماعی خانواده مربوط است و بقیه به عوامل دیگری بستگی دارد. مقدار ضریب همبستگی چندگانه‌ی R برابر با $0/75$ است، که شدت رابطه‌ی سرمایه‌ی اجتماعی زنان با سرمایه‌ی اجتماعی خانواده را نشان می‌دهد.

جدول ۴- آزمون فرضیه‌ی تأثیر سرمایه‌ی اجتماعی خانواده بر میزان سرمایه‌ی اجتماعی زنان

متغیر	بتا (Beta)	B	آنالیز واریانس		ضریب همبستگی چندگانه (R)
			کمیت (F)	sig	
سرمایه‌ی اجتماعی خانواده	0/75	13/43	7/408	0/000	0/75

فرضیه دوم: سرمایه‌ی اجتماعی خویشاوندان بر میزان سرمایه‌ی اجتماعی زنان دارای تأثیر معناداری است.

براساس نتایج حاصل از تحلیل رگرسیون که در ذیل آمده است، سطح معناداری ($\text{sig}=0/000$) است که کمتر از $0/01$ است پس این فرضیه نیز تأیید می‌شود، و می‌توان نتایج حاصل از نمونه را با اطمینان 99% به جامعه‌ی آماری تعمیم داد. همچنین، در جدول

زیر مقدار R^2 ، برابر با $0/43$ است که نشان می‌دهد، 43% درصد تغییرات سرمایه‌ی اجتماعی به سرمایه‌ی اجتماعی خویشاوندان مربوط است و بقیه به عوامل دیگری بستگی دارد. مقدار ضریب همبستگی چندگانه‌ی R برابر با $0/65$ است، که شدت رابطه‌ی سرمایه‌ی اجتماعی زنان با سرمایه‌ی اجتماعی خویشاوندان را نشان می‌دهد.

جدول ۵- آزمون فرضیه‌ی تأثیر سرمایه‌ی اجتماعی خویشاوندان بر میزان سرمایه‌ی اجتماعی زنان

متغیر	بتا (Beta)	B	آنالیز واریانس		ضریب همبستگی چندگانه (R)
			کمیت (F)	sig	
سرمایه‌ی اجتماعی خویشاوندان	0/65	14/12	243/3	0/000	0/65

فرضیه‌ی سوم: طبقه‌ی اجتماعی بر میزان سرمایه‌ی اجتماعی زنان دارای تأثیر معناداری است.

براساس نتایج حاصل از تحلیل رگرسیون که در ذیل آمده است، سطح معناداری ($\text{sig}=0/7$) است که بیشتر از $0/05$ است. بنابراین، این فرضیه تأیید نمی‌شود و نمی‌توان نتایج حاصل از نمونه را با اطمینان ۹۵٪ به جامعه‌ی آماری تعمیم داد. همچنین در جدول زیر

مقدار R^2 ، برابر با $0/000$ است که نشان می‌دهد، درصدی از تغییرات سرمایه‌ی اجتماعی از سوی طبقه‌ی اجتماعی تبیین نمی‌شود. مقدار ضریب همبستگی چندگانه R برابر با $0/02$ است، که رابطه‌ی بسیار ناچیز سرمایه‌ی اجتماعی زنان با طبقه‌ی اجتماعی را نشان می‌دهد.

جدول ۶- آزمون فرضیه‌ی تأثیر طبقه‌ی اجتماعی بر میزان سرمایه‌ی اجتماعی زنان

متغیر	بتا (Beta)	B	آنالیز واریانس		ضریب همبستگی چندگانه (R)
			کمیت (F)	sig	
طبقه‌ی اجتماعی	۰/۰۲	۰/۶۱۲	۰/۱۳۳	۰/۷	۰/۰۲

فرضیه‌ی چهارم: مهاجرت بر میزان سرمایه‌ی اجتماعی زنان دارای تأثیر معناداری است.

براساس نتایج حاصل از تحلیل رگرسیون که در ذیل آمده است، سطح معناداری ($\text{sig}=0/7$) است که بیشتر از $0/05$ است. بنابراین، این فرضیه تأیید نمی‌شود و نمی‌توان نتایج حاصل از نمونه را با اطمینان ۹۵٪ به جامعه‌ی آماری تعمیم داد. همچنین،

در جدول زیر مقدار R^2 ، برابر با $0/00$ است که نشان می‌دهد، درصدی از تغییرات سرمایه‌ی اجتماعی، توسط مهاجرت تبیین نمی‌شود. مقدار ضریب همبستگی چندگانه R برابر با $0/016$ است، که شدت رابطه‌ی سرمایه‌ی اجتماعی زنان با مهاجرت را نشان می‌دهد.

جدول ۷- آزمون فرضیه‌ی تأثیر مهاجرت بر میزان سرمایه‌ی اجتماعی زنان

متغیر	بتا (Beta)	B	آنالیز واریانس		ضریب همبستگی چندگانه (R)
			کمیت (F)	Sig	
مهاجرت	-۰/۰۱۶	-۰/۴۸	۰/۰۸۳	۰/۷	۰/۰۱۶

فرضیه‌ی پنجم: دینداری بر میزان سرمایه‌ی اجتماعی زنان دارای تأثیر معناداری است.

براساس نتایج حاصل از تحلیل رگرسیون که در ذیل آمده است، سطح معناداری ($\text{sig}=0/000$) است که کمتر از $0/01$ است. این نشان می‌دهد که فرضیه

اجتماعی به دینداری مربوط است و بقیه به عوامل دیگری بستگی دارد. مقدار ضریب همبستگی چندگانه‌ی R برابر با ۰/۲ است، که شدت رابطه‌ی سرمایه‌ی اجتماعی زنان با دینداری را نشان می‌دهد.

تأیید شده، می‌توان نتایج حاصل از نمونه را با اطمینان ۹۹٪ به جامعه‌ی آماری تعمیم داد. همچنین، در جدول زیر مقدار R^2 برابر با ۰/۰۴۳ است که نشان می‌دهد، ۴/۳ درصد تغییرات سرمایه‌ی

جدول ۸- آزمون فرضیه‌ی تأثیر دینداری بر میزان سرمایه‌ی اجتماعی زنان

متغیر	بتا (Beta)	B	آنالیز واریانس		ضریب همبستگی چندگانه (R)
			(F کمیت)	sig	
دیناری	۰/۲۰۸	۲/۳۵	۱۴/۲۹	۰/۰۰	۰/۲

آماري تعمیم داد. همچنین، در جدول زیر مقدار R^2 برابر با ۰/۰۴۳ است که نشان می‌دهد، ۴/۳ درصد تغییرات سرمایه‌ی اجتماعی به مردسالاری مربوط است و بقیه به عوامل دیگری بستگی دارد. مقدار ضریب همبستگی چندگانه‌ی R برابر با ۰/۱۵۹ است، که شدت رابطه‌ی سرمایه‌ی اجتماعی زنان با مردسالاری را نشان می‌دهد.

فرضیه ششم: مردسالاری بر میزان سرمایه‌ی اجتماعی زنان دارای تأثیر معناداری است.

براساس نتایج حاصل از تحلیل رگرسیون که در ذیل آمده است، سطح معناداری (sig= ۰/۰۰۴) برابر ۰/۰۰۴ است که کمتر از ۰/۰۱ است و نشان می‌دهد که رابطه‌ی بین دو متغیر مستقل و وابسته معنادار است پس فرضیه تأیید می‌شود و می‌توان نتایج حاصل از نمونه را با اطمینان ۹۹٪ به جامعه‌ی

جدول ۹- آزمون فرضیه‌ی تأثیر مرد سالاری بر میزان سرمایه‌ی اجتماعی زنان

متغیر	بتا (Beta)	B	آنالیز واریانس		ضریب همبستگی چندگانه (R)
			(F کمیت)	sig	
مردسالاری	-۰/۱۵۹	-۲/۱۰۵	۸/۲۱۲	۰/۰۰۴	۰/۱۵۹

در جدول زیر مقدار R^2 برابر با ۰/۰۵۵ است که نشان می‌دهد، ۵/۵ درصد تغییرات سرمایه‌ی اجتماعی به گرایش به سنت مربوط است و بقیه به عوامل دیگری بستگی دارد. مقدار ضریب همبستگی چندگانه‌ی R برابر با ۰/۲۲۴ است، که شدت رابطه‌ی سرمایه‌ی اجتماعی زنان با گرایش به سنت را نشان می‌دهد.

فرضیه هفتم: گرایش به سنت بر میزان سرمایه‌ی اجتماعی زنان دارای تأثیر معناداری است.

براساس نتایج حاصل از تحلیل رگرسیون که در ذیل آمده است، سطح معناداری (sig=0/000) برابر ۰/۰۰۰ و کمتر از ۰/۰۱ است. این نشان می‌دهد که رابطه‌ی بین دو متغیر مستقل و وابسته معنادار است و فرضیه تأیید می‌شود و می‌توان نتایج حاصل از نمونه را با اطمینان ۹۹٪ به جامعه‌ی آماری تعمیم داد. همچنین،

جدول ۱۰- آزمون فرضیه‌ی تأثیر گرایش به سنت بر میزان سرمایه‌ی اجتماعی زنان

متغیر	بتا (Beta)	B	آنالیز واریانس		ضریب همبستگی چندگانه (R)
			sig	(کمیت F)	
گرایش به سنت	۰/۲۲۴	۲/۰۲	۰/۰۰	۱۶/۰۳	۰/۲۲۴

داد. همچنین، در جدول زیر مقدار R^2 ، برابر با ۰/۰۱۹ است که نشان می‌دهد، ۱/۹ درصد تغییرات سرمایه‌ی اجتماعی به گرایش به فرهنگ غرب مربوط است و بقیه به عوامل دیگری بستگی دارد. مقدار ضریب همبستگی چندگانه‌ی R برابر با ۰/۱۳ است، که شدت رابطه‌ی سرمایه‌ی اجتماعی زنان با گرایش به فرهنگ غرب را نشان می‌دهد.

فرضیه‌ی هشتم: گرایش به فرهنگ غرب بر میزان سرمایه‌ی اجتماعی زنان دارای تأثیر معناداری است. براساس نتایج حاصل از تحلیل رگرسیون که در ذیل آمده است، سطح معناداری ($\text{sig}= ۰/۰۱۳$) برابر ۰/۰۱۳ و کمتر از ۰/۰۵ است. این نشان می‌دهد که رابطه‌ی بین دو متغیر مستقل و وابسته معنادار است و فرضیه تأیید می‌شود و می‌توان نتایج حاصل از نمونه را با اطمینان ۹۵٪ به جامعه‌ی آماری تعمیم

جدول ۱۱- آزمون فرضیه‌ی تأثیر گرایش به فرهنگ غرب بر میزان سرمایه‌ی اجتماعی زنان

متغیر	بتا (Beta)	B	آنالیز واریانس		ضریب همبستگی چندگانه (R)
			sig	(کمیت F)	
گرایش به فرهنگ غرب	-۰/۱۳	-۱/۲	۰/۰۱۳	۶/۲	۰/۱۳

در جدول (۷-۱۲) ضریب تعیین $R^2 = 0/۶۲۳$ است، به عبارت دیگر، ۶۲/۳ درصد از تغییرات مربوط به سرمایه‌ی اجتماعی زنان را متغیرهای مستقل مطرح شده در این تحقیق تبیین می‌کنند.

تحلیل رگرسیون چند متغیره
علاوه بر تحلیل دو متغیره، در این مقاله، برای آزمون یک‌جای فرضیه‌ها و منظور کردن تأثیر برآیندی متغیرها، از روش رگرسیون چندگانه به شیوه‌ی Enter و نتایج آن در جدول‌های زیر منعکس شده است.

جدول ۱۲- ضریب تعیین

(Model)	ضریب همبستگی R	R Square	(Adjusted R Square)	Std. Error of the (Estimate)
مدل		ضریب تعیین	ضریب تعیین تعدیل شده	برآورد خطای استاندارد
۱	۰/۷۸۹	۰/۶۲۳	۰/۶۱۱	۰/۲۸۶۴۹

معناداری آن ۰/۰۰۰ است. این ارقام بر این دلالت دارد که با احتمال ۰/۹۹ معادله‌ی رگرسیون معنادار است.

جدول آنالیز واریانس (۷-۱۲) معنادار بودن رگرسیون و رابطه‌ی خطی بین متغیرها را نشان می‌دهد. براساس این جدول، F برابر ۵۲/۹ و

جدول ۱۳- آنالیز واریانس

سطح معناداری (sig)	کمیت F	میانگین مجذورات (Mean Square)	درجه‌ی آزادی (Df)	مجموع مجذورات (Sum of Squares)	مدل (Model)
۰/۰۰۰	۵۲/۹	/۱۷۲۱	۹	۱۵۴۹۷/۰۳	رگرسیون
		۳۲/۵۲	۲۸۸	۹۳/۶۷	باقیمانده
			۲۹۸	۲۴۸۶۴/۴۸	کل

متغیر وابسته به وجود می‌آید. به عبارت دیگر، B برای پیش‌بینی متغیر وابسته در معادله‌ی رگرسیون استفاده می‌شود.

جدول (۷-۱۴) ضرایب B و بتا را نشان می‌دهد. مقدار بتا سهم هر متغیر را در تبیین متغیر وابسته نشان می‌دهد. مقدار B نشان می‌دهد که به ازای هر واحد اضافه شدن به متغیر مستقل، چه میزان تغییر در

جدول ۱۴- ضرایب B و Beta

سطح معناداری sig	(t)	Beta بتا	خطای استاندارد	B	مدل
.000	5.604		2.574	14.426	مقدار ثابت
.000	4.165	.235	1.058	4.405	سرمایه‌ی اجتماعی خویشاوندان
.000	9.651	.550	1.019	9.832	سرمایه‌ی اجتماعی خانواده
.038	2.081	.077	.413	.859	دینداری
.027	-2.229	-.082	.486	-1.083	مردسالاری
.123	1.546	.059	.345	.534	برتری سنت‌ها
.162	-1.400	-.051	.325	-.455	غرب‌گرایی
.001	-3.215	-.119	1.094	-3.517	مهاجرت
.027	-2.225	-.082	1.098	-2.443	طبقه‌ی اجتماعی

اجتماعی خویشاوندان با مقدار بتای ۰/۲۳، میزان دینداری با مقدار بتای ۰/۰۷۷، طبقه‌ی اجتماعی با

براساس ضرایب بتا، متغیرهای سرمایه‌ی اجتماعی خانواده با مقدار بتای ۰/۵۵، سرمایه‌ی

جمع‌بندی، نتیجه‌گیری و پیشنهادها

سرمایه‌ی اجتماعی برای بروز و ظهور نیازمند شرایط گوناگونی است. می‌توان با شناسایی عوامل تأثیرگذار و شرایط لازم برای ظهور و افزایش سرمایه‌ی اجتماعی در راستای ایجاد و افزودن برآن، گام برداشت. در برخی کشورها، به دلیل وجود سرمایه‌های اجتماعی بسیار بالا، زمینه برای تفاهم، اعتماد و یکپارچگی مردم در آن جامعه فراهم می‌شود. در چنین کشورهایی، به دلیل وجود سرمایه‌ی اجتماعی، مردم تعاملات و مراودات قوی و نزدیک با هم دارند، در نتیجه، ارزش‌هایی، همچون صداقت، تعاون، همکاری، اعتماد و اتحاد، موجب تسهیل کنش‌های اجتماعی در عرصه‌ی جامعه می‌شود. برای همین منظور، لازم است از طریق شناخت بیشتر ابعاد و گستره‌ی سرمایه‌ی اجتماعی زنان، به شناسایی عوامل گوناگون مؤثر بر آن که مانع مشارکت، کاهش اعتماد-یه‌ویژه اعتماد تعمیم یافته- است، اهتمام شود.

با توجه به اهمیت سرمایه‌ی اجتماعی- به طور خاص سرمایه‌ی اجتماعی زنان به عنوان قشری بسیار تأثیرگذار- و لزوم شناخت عوامل اجتماعی مؤثر بر ارتقای آن؛ این مقاله به مطالعه‌ی سرمایه‌ی اجتماعی زنان شهرستان بروجن پرداخت و با استفاده از چهارچوبی نظری تلفیقی و به کارگیری روش پیمایشی به نتایج ذیل دست یافت (این نتایج می‌تواند راهنمای تحقیقات بعدی و حاوی راهکارهایی برای افزایش میزان سرمایه‌ی اجتماعی زنان باشد):

- میزان سرمایه‌ی اجتماعی زنان ۴۷ درصد؛ یعنی در حد متوسطی است. در میان ابعاد سرمایه اجتماعی، دو بعد اعتماد تعمیم یافته و مشارکت رسمی پایین‌تر از حد متوسط بوده‌اند. در خصوص مشارکت رسمی، زنان پاسخگو، حضور در اجتماعات و بیشتر آنها حضور در انتخابات را به عنوان مشارکت رسمی خود

مقدار بتای ۰/۰۸۲-، مهاجرت با مقدار بتای ۰/۱۱۹-، مردسالاری با مقدار بتای ۰/۰۸۲-، به ترتیب دارای اثر معنادار هستند، ولی متغیرهای غرب‌گرایی و سنت‌گرایی فاقد معنا هستند.

این نتیجه با تحلیل حاصل از تحلیل دو متغیره دارای تفاوت‌هایی است. در تحلیل دو متغیره، برخلاف تحلیل چند متغیره، طبقه‌ی اجتماعی و مهاجرت فاقد تأثیر معناداری بر متغیر وابسته بودند. همچنین، در تحلیل چند متغیره برخلاف تحلیل دو متغیره، متغیرهای غرب‌گرایی و سنت‌گرایی فاقد تأثیر معنادار بر متغیر وابسته بودند. این تفاوت‌ها ناشی از تأثیر برآیندی و متقابل متغیرها بر همدیگر است.

نتایج حاصل از تحلیل رگرسیون چند متغیره برای پیش‌بینی سرمایه‌ی اجتماعی بر اساس ضرایب B را می‌توان در معادله‌ی رگرسیون زیر نشان داد:

$$Y = a + b_1X_1 + b_2X_2 + \dots + b_nX_n$$

که در آن X_i نمره‌ی متغیرهای مستقل، a مقدار ثابت عرض از مبدأ و b ضریب رگرسیون و نمره‌ی پیش‌بینی شده‌ی متغیر وابسته است (نایی، ۱۳۸۷: ۱۵۹).

$$9/832 + 4/40 - 3/517 - 2/443 - 1/083 + 0/859$$

$$14/426 + \text{سرمایه‌ی اجتماعی زنان}$$

اگر اثر متغیرهای مستقل وارد شده در معادله را ثابت نگه داریم، سرمایه‌ی اجتماعی زنان پاسخ‌گو معادل ۱۴/۴۲ خواهد بود و به ازای یک واحد تغییر در متغیرهای سرمایه‌ی اجتماعی خانواده، سرمایه‌ی اجتماعی خویشاوندان، مهاجرت، طبقه‌ی اجتماعی، مردسالاری، و میزان دینداری به ترتیب ۹/۸۳۲، ۴/۴۰۵، ۳/۵۱۷، ۲/۴۴۳، ۱/۰۸۳- و ۰/۸۵۹ واحد تغییر در سرمایه‌ی اجتماعی پاسخ‌گویان قابل پیش‌بینی است.

همیاری در میان خویشاوندان نسبت به دیگران بیشتر است. در نتیجه، میزان تأثیر سرمایه‌ی اجتماعی خویشان، بر سرمایه‌ی اجتماعی زنان زیاد است.

- پس از دو متغیر فوق میزان دینداری است، که با مقدار بتای ۰/۲۰۸ سهم نسبتاً کمی در تبیین متغیر وابسته دارد. با وجود این، همبستگی مستقیم و معنادار است. این یافته با تحقیق فیروزآبادی و ناطق‌پور همخوانی دارد. این همبستگی مستقیم و معنادار، ناشی از تعالیم دینی و مراسم و مناسک مذهبی است که افراد را به حضور در مراسم و مناسک مذهبی و تعامل به دیگران ملزم می‌نماید.

- سنت‌گرایی، با مقدار بتای ۰/۲۲ دارای تأثیر مستقیم و معنادار بر میزان سرمایه‌ی اجتماعی زنان است. به عبارت دیگر، هر میزان سنت‌گرایی زنان بیشتر باشد میزان سرمایه‌ی اجتماعی آنها نیز بیشتر است. به دلیل این که سنن اجتماعی در جامعه‌ی ما بر احترام به بزرگترها، لزوم معاشرت با خویشان و بستگان و کمک به آنها تأکید دارد، این سنن موجب سرمایه‌ی اجتماعی هستند.

- مرد سالاری، با مقدار بتای ۰/۱۱۵ - دارای همبستگی معکوس و معنادار با سرمایه‌ی اجتماعی زنان است. این، برگرفته از دیدگاه فمینیسم رادیکال است. بر اساس این دیدگاه، سلطه‌ی مردان بر زنان را به عنوان مانع بروز استعداد و شکوفایی زنان بیان می‌دارند. بر اساس این یافته، هر چه میزان مردسالاری بیشتر باشد میزان سرمایه‌ی اجتماعی زنان کمتر است. این رابطه‌ی معکوس ناشی از این است که مردسالاری باعث کاهش قدرت و توانایی زنان و تعامل او به صورت مستقل با جامعه و دیگران و در نتیجه‌ی کاهش سرمایه‌ی اجتماعی آنها می‌گردد.

بیان کرده‌اند. پایین بودن میزان این دو بعد می‌تواند ناشی از متغیرهای متعدد اجتماعی باشد که در این تحقیق به آنها پرداخته شده‌است. در میان این متغیرها، میزان مردسالاری که در این شهر نسبتاً بالاست، بیشترین تأثیر را بر کاهش این دو بعد داشته‌است. همچنین، متغیرهای دینداری و سنت‌گرایی - که در این شهر در بین زنان نسبتاً بالاست - این علت که بر خانه‌دار بودن زنان و عدم تعامل آنان با غریبه‌ها دلالت دارد به کاهش این دو بعد سرمایه‌ی اجتماعی منجر شده است (نک: تعاریف این دو بعد در صفحات پیشین).

- میزان سرمایه‌ی اجتماعی خانواده، با مقدار بتای ۰/۷۵ بیشترین سهم را در تبیین سرمایه‌ی اجتماعی زنان دارد. این همبستگی مستقیم و معنادار است. این بیشترین سهم، ناشی از این است که خانواده به عنوان یک نهاد اجتماعی در فرهنگ ملی و مذهبی ما جایگاه ویژه‌ای دارد و افراد نخستین تعامل و کنش را در خانواده فرا می‌گیرند و همچنین، بیشترین تعامل را با همین نهاد و بیشترین تأثیرپذیری را نیز از همین نهاد دارند. بیشترین سهم خانواده در تبیین سرمایه‌ی اجتماعی زنان تا حدی نیز تبیین‌کننده‌ی پایین بودن میزان بعد اعتماد تعمیم یافته‌ی سرمایه‌ی اجتماعی است، چرا که زنان بیشترین اعتماد را به خانواده‌ی خود دارند و به غریبه‌ها اعتماد چندانی ندارند.

- سرمایه‌ی اجتماعی خویشاوندان با مقدار بتای ۰/۶۵ پس از خانواده دارای بیشترین تأثیر مستقیم و معنادار بر سرمایه‌ی اجتماعی زنان است. هرچند به نظر می‌رسد که نظام خویشاوندی اهمیت و تأثیر گذشته را در جنبه‌های مختلف زندگی امروزه ندارد، ولی با توجه به نوع نظام خویشاوندی در جامعه‌ی ما و معاشرت بین خویشاوندان، انواع اعتماد، همکاری و

- با استفاده از ابزار و روش‌های مناسب، میزان مردسالاری را در جامعه در راستای ارتقای سرمایه‌ی اجتماعی زنان کاهش داد.
- برای افزایش سرمایه‌ی اجتماعی زنان، برای ترویج و تقویت آموزه‌های دینی اقدام شود.
- از ترویج و شیوع غرب‌گرایی در بین زنان با استفاده از ابزار و روش‌های مناسب جلوگیری کرد.
- سعی شود ارزش‌های مثبت خانوادگی و خویشاوندی حفظ و تقویت شود.

پی‌نوشت‌ها

- ۱- شایان ذکر است به سه دلیل عمده زنان شهرستان بروجن به عنوان مورد (case) بررسی شده‌اند: ۱- عدم انجام مطالعه در مورد سرمایه‌ی اجتماعی این زنان؛ ۲- قابل دسترس بودن این زنان برای نویسندگان به دلیل سکونت در این شهرستان و ۳- ترکیب نسبتاً متناسبی از شهرنشینی و روستانشینی در این شهرستان وجود دارد و می‌تواند بیانگر تلفیقی مناسب از سرمایه‌ی اجتماعی زنان شهری و روستایی باشد.
- ۲- برای این منظور شماره اشتراک مشترکان آب تهیه و با استفاده از برنامه **spss**، شماره اشتراک آب با آدرس استخراج گردید.

منابع

- ۱- آندره، میشل. (۱۳۷۲). جنبش اجتماعی زنان، ترجمه‌ی هما زنجانی‌زاده، تهران: نشر نیکان.
- ۲- الوانی، سید مهدی و شیروانی، علیرضا. (۱۳۸۵). سرمایه‌ی اجتماعی (مفاهیم، نظریه‌ها و کاربرد)، اصفهان: انتشارات مانی.

- غرب‌گرایی با مقدار بتای ۰/۱۳- دارای تأثیر معکوس و معناداری با سرمایه‌ی اجتماعی زنان است. این یافته با دیدگاه فوکویاما که، غرب‌گرایی را در برگیرنده سرمایه و اندیشه‌ها و فرهنگ‌ها می‌داند و معتقد است که هر چند غرب‌گرایی برای فرهنگ سنتی خطرناک است، اما اندیشه‌ها، عادات و رفتارهای تازه‌ای را به ارمغان می‌آورد که می‌تواند اثر مثبتی بر سرمایه‌ی اجتماعی داشته باشد، مغایر است. این یافته نیازمند تحقیق بیشتری است تا دلیل مغایرت یافته‌ی تحقیق با دیدگاه فوکویاما روشن شود. به نظر می‌رسد، بر خلاف سنت‌گرایی در جامعه‌ی ما، غرب‌گرایی به دلیل مغایرت‌هایی که با فرهنگ سنتی و دینداری دارد و به دلیل این که مروج تفرد و کاهش تعامل چهره به چهره با دیگران است، به کاهش سرمایه‌ی اجتماعی افراد منجر می‌شود.

- به دلیل تأثیر برآیندی و متقابل متغیرهای مستقل با همدیگر، نتایج حاصل از تحلیل رگرسیون چند متغیره با رگرسیون دو متغیره تا میزانی متفاوت بوده‌است. در تحلیل چند متغیره برخلاف دو متغیره، متغیرها تأثیر طبقه‌ی اجتماعی و مهاجرت، معنادار و تأثیر متغیرهای غرب‌گرایی و سنت‌گرایی فاقد معناست که این موضوع نیازمند تحقیق بیشتری است. با توجه به نتایج حاصل از این تحقیق، می‌توان در راستای افزایش سرمایه‌ی اجتماعی زنان پیشنهادهای ذیل را ارائه داد:

- با توجه به پایین بودن میزان اعتماد تعمیم‌یافته و اعتماد رسمی زنان و لزوم افزایش این ابعاد، با انجام مطالعات بیشتر، دلایل پایین بودن این دو بعد بررسی شود و سپس برای رفع موانع افزایش این دو بعد اقدامات مقتضی صورت پذیرد.

- ۳- بوردیو، پیر. (۱۳۸۰). *نظریه‌ی کنش، دلایل عملی و انتخاب عقلانی*، ترجمه‌ی مرتضی مردی‌ها، تهران: انتشارات نقش و نگار.
- ۴- پاتنام، روبرت. (۱۳۸۰). *دموکراسی و سنت‌های مدنی*، مترجم محمد تقی دلفروز، تهران: انتشارات روزنامه سلام.
- ۵- پاتنام، رابرت. (۱۳۸۴). «جامعه‌ی برخوردار، سرمایه‌ی اجتماعی و زندگی عمومی»، چاپ شده در *تاجبخش، کیان، سرمایه‌ی اجتماعی، اعتماد، دموکراسی و توسعه*، مترجمان: افشین خاکباز، حسن پویان؛ تهران: نشر شیرازه.
- ۶- تاجبخش، کیان. (۱۳۸۴). *سرمایه‌ی اجتماعی، اعتماد، دموکراسی و توسعه*، ترجمه‌ی افشین خاکباز و حسن پویان، تهران: نشر شیرازه، چاپ دوم.
- ۷- ربانی، علی و گنجی، محمد. (۱۳۸۷). *تحلیل بر رابطه‌ی دینداری و سرمایه‌ی اجتماعی در بین دانشجویان دانشگاه اصفهان، فصلنامه‌ی علوم اجتماعی*، ش ۴۱.
- ۸- ریتزر، جورج. (۱۳۸۱). *نظریه‌ی جامعه‌شناسی در دوران معاصر*، ترجمه‌ی محسن ثلاثی، تهران: انتشارات علمی.
- ۱۰- شارع‌پور، محمود. (۱۳۸۰). «فرسایش سرمایه‌ی اجتماعی و پیامدهای آن»، *انجمن جامعه‌شناسی ایران*، ش ۳.
- ۱۱- فوکویاما، فرانسیس. (۱۳۷۹). *پایان نظم، بررسی سرمایه‌ی اجتماعی و حفظ آن*، ترجمه‌ی غلام‌عباس توسلی، تهران: نشر جامعه‌ی ایرانیان.
- ۱۲- فیروزآبادی، سید احمد. (۱۳۸۴). «نقد و معرفی کتاب بولینگ یک‌نفره، فروپاشی و احیای مجدد اجتماع آمریکایی»، *مجله‌ی جامعه‌شناسی ایران*، دوره‌ی ششم، ش ۲.
- ۱۳- فیلد، جان. (۱۳۸۶). *سرمایه‌ی اجتماعی*، ترجمه‌ی غلامرضا غفاری و حسین رضائی، تهران: انتشارات کویر.
- ۱۴- کلمن، جیمز. (۱۳۷۷). *بنیاد نظریه‌های اجتماعی*، ترجمه‌ی منوچهر صبوری، تهران: نشر نی، چاپ دوم.
- ۱۵- محمدی، محمد. (۱۳۸۴). *سرمایه‌ی اجتماعی و سنجش آن*، تهران: نشر دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی.
- ۱۶- ناطق‌پور، محمد جواد و فیروزآبادی، سید احمد. (۱۳۸۴). «سرمایه‌ی اجتماعی و عوامل مؤثر بر شکل‌گیری آن در شهر تهران»، *مجله‌ی جامعه‌شناسی ایران*، دوره ششم، ش ۴.
- 17-Fild, John, (2003) *Social Capital*, Published By Rutledge, London, UK.
- 18-Fukuyama, Francis, (1999), *Social Capital And Civil Society Is Accessible At* <http://Prospect.org/V4/13/Putnam-r.html>
- 19- Fukuyama, Francis,(2002), *Social Capital And Development:The Coming Agenda*, SAIS Review, Vol.XXII. No, 1.
- 20-Grootaert, CHristiaan(2004), Et Al, *Measuring Social Capital, An Integrated Questionnaire* .P.Cm. World Bank Working paper ,No.18:
- 21- Putnam , Robert,D. And Goss, Kristin A *Introduction In Putnam(ed), (2002) , Democracies in Flux, The Evolution Of social Capital in Contemporary society.* Oxford University Press.
- 22- Putnam , Robert,D(2000), *Social Capital: Measurement And Consequences is Accessible at* , <http://www.oecd.org/dataoecd/25/6/18/26848.pdf>.1386/9/25.
- 22-Stone , Wendy, Hughes, Jody (2002), *Social capital:Meaninig and Measurement Validity Australian Institute of Family Studies, Research Paper No. 31, April.*
- 23- Woolcoch,Michael And Nary An Deepak, (2000), *Social Capital: Implication For Development.Theory Research And Policy.* The Word Bank Research.observer,15.